

จิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

Volunteer Buddhist Spirit for Local Developments

ประสิทธิ์ ชาญศิริ*

Prasit Chansiri*

นักศึกษาลัทธิศรัทธาธรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Master of Education program in Innovation for Local Development Rajabhat Maha Sarakham University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานการณ์การรวมกลุ่มทำกิจกรรม เพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองสนม ตำบลก้ามปู อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดมหาสารคาม ในอดีตและปัจจุบัน 2) เพื่อพัฒนาระบบการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านหนองสนม 3) เพื่อประเมินพฤติกรรมกลุ่มคนที่ผ่านกระบวนการจิตพุทธอาสา เพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้กลุ่มเป้าหมาย ที่เลือกแบบเจาะจงจากผู้มีคุณลักษณะจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นบ้านหนองสนม จำนวน 50 คน ชาย 27 คน หญิง 23 คน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน และประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีทฤษฎีวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แนวคำถามการสนทนากลุ่ม และแนวคำถามการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า

1. ชาวบ้านหนองสนมในยุคปัจจุบันต้องเผชิญกับสถานะสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้ชุมชนบ้านหนองสนมมีความเสื่อมถอย ทางคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงงามของไทย คนในชุมชนมีความสัมพันธ์และทำกิจกรรมร่วมกันน้อยลง ครอบครัวขาดความอบอุ่น การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันสิ่งของและอาหารกันน้อยลง มีความคิดแตกแยกขาดความรักความสามัคคี จึงจำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคน ในชุมชนบ้านหนองสนม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันสรุปและกำหนดคุณลักษณะของกลุ่มคน ที่มีจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายและทิศทางการขับเคลื่อนงานวิจัยจำนวน 9 ข้อ โดยประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเป็นหลักยึดในการดำเนินชีวิตในชุมชน

2. กระบวนการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านหนองสนม ประกอบด้วย กิจกรรมสร้างจิตสำนึกกับผิวดินต่อท้องถิ่นและคุณค่าอันดีงามของครอบครัวไทย 2 กิจกรรม และกิจกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น 4 กิจกรรม กลุ่มเป้าหมาย ร้อยละ 96 รู้และเข้าใจ ถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น มีความพร้อมและให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมอย่างดี ร้อยละ 90 ของกลุ่มเป้าหมายมีความเห็นว่ากิจกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้ง 4 กิจกรรม ทำให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันมากขึ้นสามารถเข้าร่วมกิจกรรมที่ตนถนัดและทำประโยชน์แก่ชุมชนได้ เหมาะสมที่จะนำมาใช้พัฒนาชุมชนบ้านหนองสนม ในระดับมากที่สุด

3. กระบวนการในการขับเคลื่อนงานวิจัยจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น สามารถทำให้กลุ่มคนในชุมชนบ้านหนองสนมมีการเปลี่ยนแปลงความคิด และจิตสำนึกกับผิวดิน ต่อท้องถิ่นและคุณค่าอันดีงามของครอบครัวไทย ก่อให้เกิดคุณลักษณะของผู้มีจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น 9 ประการ ตามที่กำหนดไว้

คำสำคัญ: จิตพุทธอาสา, พัฒนาท้องถิ่น, กระบวนการจิตพุทธอาสา

* Corresponding author. Tel.: 081-3801160

Email address: ch_prasit@yahoo.co.th

Abstract

Objectives of this research were aimed to : 1) study the grouping situation to perform activities for benefits of Ban Nong Sanom's local community of Tambon Kampu in Phayakkhaphum Phisai district of Maha Sarakham province, 2) develop processes of volunteer Buddhist spirit for local developments suitable for its community, 3) evaluate behaviors of grouping members passing the processes of volunteers Buddhist spirit. The target purposive sampling groups were specifically selected out of community residents endowing with characteristics of volunteer Buddhist spirit in its community, numbering 50 individuals, 27 males and 23 females. The research incorporated mixed methodologies and applied Community – Base Research : CBR to Office of Research Support Fund. The research instrument used for the study comprised: i) the observational form, ii) the in-depth interview form, iii) the outline of questions for the focus group and iv) the outline of questions for the community knowledge sharing.

Outcomes of the research summarized the following major findings:

1. Community residents had to face states of changing situations and risk factors, prompting its community to have ethical and moral regression and loss of decent values of Thais' households. They had had less interrelation and very marginally performed activities together. Household members lacked family warmth. Hospitality and generosity for sharing belongings and food became less. Furthermore, they had different thoughts, devoid of affection and unity. Accordingly, it was necessary to immunize community residents in its community. Accordingly, groups of data informants mutually summed up to determine characteristics of the community residents with Volunteer Buddhist spirit for local developments to set the target groups and directions for driving the research with nine headings based on the principle of Buddha-dharma as the pillar for leading their everyday lives in its community.

2. The processes of volunteer Buddhist spirit for local developments suitable for its community are the completion of two activities for raising awareness of responsibilities for the communities and decent values of Thai households, 96% of target groups realized and understood values of participation in activities useful for communities; they had readiness and extended full cooperation. At the end of four activities intended for having community residents participate in activities useful for the community, 90% of the target groups expressed their opinions that all four activities held for their participation made them have closer relationship with community fellows, enabling them to take part in one of activities they had preferable skills and do a lot of good to their communities. Overall, they were suitable for bringing them into use to develop the communities at the most.

3. The processes for driving the research on the Volunteer Buddhist spirit for local developments enabled the target group in Ban Nong Sanom's community to change their way of thoughts and increase awareness of responsibilities for the community and decent values of Thais' households. As a result, processes of volunteer Buddhist spirit for local developments culminated in characteristics of volunteer Buddhist spirit for local developments of nine headings as earlier formulated.

Keywords: Volunteer Buddhist Spirit, Local Developments, Processes of Volunteer Buddhist Spirit

บทนำ

ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 ด้านการพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน มุ่งเตรียมคนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัย

ให้มีภูมิคุ้มกัน เพื่อเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเสริมสร้างศักยภาพของคนในทุกมิติให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสติปัญญาที่รอบรู้ และมีจิตใจที่สำนึกในคุณธรรมจริยธรรม มีความเพียร และรู้คุณค่าความเป็นไทย มีโอกาสและสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต ควบคู่กับการ

เสริมสร้างสภาพแวดล้อมในสังคมและสถาบันทางสังคมให้เข้มแข็งและเอื้อต่อการพัฒนาคน รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งและสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้คนในชุมชน และเป็นพลังทางสังคมในการพัฒนาประเทศ [2]

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและปัจจัยเสี่ยงในอนาคตที่คาดว่าจะเป็อุปสรรคสำคัญในการพัฒนาคน การยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต บนหลักการพื้นฐานสำคัญที่คนไทยต้องมีความรู้ ใฝ่เรียนรู้ ตัดสินใจด้วยความระมัดระวัง มีสำนึกในศีลธรรมและจริยธรรม ดำเนินชีวิตด้วย ความเพียร อดทน มีสติใช้ปัญญา จะนำไปสู่ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง สามารถดำเนินชีวิตอย่างสมดุลทุกด้าน จึงจำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้คนและสังคมไทย ในการทำให้คนไทยตระหนักถึงคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย สร้างจิตสำนึกที่ดีมีค่านิยม ที่พึงประสงค์ อยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันบนความแตกต่างหลากหลาย ทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นฐานในการก้าวไปสู่สังคมที่มีความใสใจและแบ่งปันต่อผู้อื่น ตลอดจนนำไปสู่การสร้างและพัฒนานวัตกรรมและผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่เชื่อมต่อกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศในอนาคต สถาบันทางสังคมมีความเข้มแข็ง ทำหน้าที่และบทบาทของตนเองได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันทางศาสนา สถาบันการศึกษา และชุมชนให้เป็นสถาบันหลักในการพัฒนาความรู้ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมอันดีงาม เพื่อให้เป็นท้องถิ่นที่น่าอยู่ที่สุด [4] กล่าวคือ เป็นท้องถิ่นแห่งความเป็นธรรม ท้องถิ่นแห่งความพอเพียง ท้องถิ่นแห่งความมีน้ำใจไม่ทอดทิ้งกัน ท้องถิ่นแห่งความปลอดภัยและสันติภาพ ท้องถิ่นที่มีความเป็นประชาสังคม ท้องถิ่นแห่งความงาม มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความสะอาดมีศิลปะ มีวัฒนธรรมอันดีงาม ท้องถิ่นแห่งการเรียนรู้และปัญญา และเป็นท้องถิ่นแห่งสุขภาวะที่คนทั้งมวลมีสุขภาวะทั้งทางกาย จิต สังคมและปัญญา

จากการศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 ด้านการพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาพื้นที่บ้านหนองสนมหมู่ 4 และหมู่ 15 ตำบลก้ามปู อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยการสำรวจพื้นที่ การสัมภาษณ์พระภิกษุ ผู้นำชุมชน เยาวชน ประชาชนในชุมชน และการจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของบุคคลในชุมชน เมื่อวันที่

29-30 ตุลาคม 2556 พบว่า ในอดีตบ้านหนองสนมตั้งอยู่ในพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์อยู่ใกล้แหล่งน้ำ อาหารการกินอุดมสมบูรณ์หาได้ง่ายจากป่าในชุมชนและแหล่งน้ำภายในหมู่บ้าน การประกอบอาชีพทำนาได้ผลดี ประชาชนมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น มีความรักสามัคคีกันเป็นอย่างดี ร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาหมู่บ้านให้มีความสะอาด ปลอดภัย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันแลกเปลี่ยนอาหาร สิ่งของเครื่องใช้ซึ่งกันและกัน ตลอดจนให้ความช่วยเหลือด้านแรงงานในการทำไร่ ทำนา และการประกอบอาชีพสามารถดำรงชีพได้อย่างมีความสุข

ปัจจุบันบ้านหนองสนมมีสภาพความเป็นชุมชนลดลง ประชาชนส่วนใหญ่ต้องเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจและสังคมที่การเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว รายจ่ายของครอบครัวมีมากขึ้นขณะที่รายได้มีน้อยลง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชนและความสัมพันธ์ของบุคคล ในครอบครัวลดลง มีการใช้จ่ายซื้อสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องอำนวยความสะดวกที่เกินจำเป็น และฟุ่มเฟือย ทำให้ต้องพยายามหารายได้มาชดเชยให้เพียงพอ กับรายจ่ายที่สูงขึ้น มีเวลาให้กับครอบครัวน้อยลง บางครอบครัวต้องไปทำงานต่างจังหวัดเพื่อหารายได้มาเป็นค่าใช้จ่ายให้เพียงพอกับคนในครอบครัว ทั้งเด็กให้อยู่กับญาติพี่น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ การดูแลเอาใจใส่และความเข้าใจต่อพฤติกรรมของเด็กและวัยรุ่นน้อยลง ทำให้เด็กขาดความอบอุ่นจากพ่อแม่ เยาวชนบางส่วนที่ขาดความอบอุ่นจากครอบครัวและได้รับอิทธิพลจากสื่อ สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเริ่มมีพฤติกรรมก้าวร้าว ประพฤติตน ไม่เหมาะสม บางรายเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด การมีสัมมาคารวะและเคารพเพื่อฟังผู้ใหญ่มีน้อยลง ประชาชนคิดถึงประโยชน์ส่วนตนมากขึ้น การให้และแบ่งปันอาหารและสิ่งของเครื่องใช้แก่ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านลดลง

ในสภาวะที่ต้องเผชิญสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและปัจจัยเสี่ยงที่จะทำให้ชุมชนบ้านหนองสนมมีความเสื่อมถอยทางคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงามของไทย จำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้กับกลุ่มคนในชุมชนบ้านหนองสนม โดยอาศัยแนวทางจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 และหลักพุทธธรรมเป็นหลักยึดในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้เนื่องจากในชุมชนบ้านหนองสนมมีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา และพระสงฆ์ ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นผู้นำในการพัฒนาด้านจิตใจ ประกอบกับได้มีการริเริ่มสร้างกลุ่มเครือข่ายจิตอาสาในหมู่บ้านขึ้น โดยเป็นการร่วมมือกันของผู้นำชุมชนและเยาวชน จึงเกิด

แรงบันดาลใจให้มีแนวคิดที่จะสร้างกลุ่มเครือข่ายจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สาราณียธรรม 6 ซึ่งเป็นหลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นหลักธรรมที่จะเสริมสร้างความรู้สึกที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกันอยู่เสมอในยาม ที่ระลึกถึงกัน [5] เพื่อให้ชุมชนมีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่น ชุมชนบ้านหนองสนมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขตามอัตภาพและสิ่งที่ตนเองมีอยู่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศาสนาการณการรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองสนม ตำบลก้ามปู อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ในอดีตและปัจจุบัน
2. เพื่อพัฒนาระบบการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านหนองสนม
3. เพื่อประเมินคุณลักษณะกลุ่มคนที่ผ่านกระบวนการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมาย

ระยะที่ 1 ศึกษาสถานการณ์การรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่น ของชุมชนบ้านหนองสนม ตำบลก้ามปู อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ในอดีตและปัจจุบัน ผู้ให้ข้อมูลเพื่อกำหนดเป้าหมายและทิศทางการขับเคลื่อนกิจกรรมการขับเคลื่อนกิจกรรม ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ครู เยาวชน ประชาชนทั่วไป จำนวน 60 คน และเมื่อกลุ่มผู้ให้ข้อมูลร่วมกันกำหนดคุณลักษณะของกลุ่มคนที่มีจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นบ้านหนองสนมได้กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จำนวน 50 คน

ระยะที่ 2 พัฒนาระบบการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับชุมชน บ้านหนองสนม ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ครู เยาวชน ประชาชนทั่วไป จำนวน 50 คน

ระยะที่ 3 ประเมินคุณลักษณะกลุ่มคนที่ผ่านกระบวนการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ครู เยาวชน ประชาชนทั่วไป จำนวน 50 คน

2. ขั้นตอนการดำเนินงาน

ขั้นตอนการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสถานการณ์การรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองสนม ตำบลก้ามปู อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ในอดีตและปัจจุบัน

ระยะที่ 2 พัฒนาระบบการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับชุมชน บ้านหนองสนม

ระยะที่ 3 ประเมินพฤติกรรมกลุ่มคนที่ผ่านกระบวนการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ระยะที่ 1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสังเกต (Observation) เป็นแบบสังเกตที่ใช้ในการศึกษาพื้นที่ และสถานการณ์การรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองสนม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ใช้กับกลุ่มคนที่รวมทำกลุ่มทำประโยชน์แก่ท้องถิ่น แนวคำถามการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้สำหรับการสนทนากลุ่มย่อยเกี่ยวกับสถานการณ์ การรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นเช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน และแนวคำถามการจัดกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) ใช้สำหรับการและเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์การรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นในปัจจุบัน และแนวทางในการดำเนินการให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน

ระยะที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แนวคำถามการสนทนากลุ่ม แนวคำถามการจัดกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับการพัฒนาระบบการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านหนองสนม

ระยะที่ 3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แนวคำถามการสนทนากลุ่ม แนวคำถาม การจัดกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับการประเมินพฤติกรรมกลุ่มคนที่ผ่านกระบวนการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์ทั้งในระหว่างการเก็บข้อมูล และหลังการเก็บข้อมูล โดยการจัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing) คือการนำข้อมูลที่ได้ออกจากการศึกษา มาจำแนกตามประเภทและจัดกลุ่มข้อมูล จากนั้นจึงทำการหาข้อสรุปและตีความหมายของข้อมูลที่ได้โดยการเชื่อมโยงข้อมูลกับแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวข้องเพื่ออธิบายผลการศึกษาซึ่งอยู่ในรูปการพรรณนาขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญดังนี้

4.1 ศึกษาเอกสารรวบรวมข้อมูล ทฤษฎี และแนวคิดทฤษฎี เพื่อกำหนดกรอบการศึกษาวิจัย และวิเคราะห์ผลการศึกษา

4.2 การวิจัยภาคสนาม ประกอบด้วย

1) การประชุมชี้แจงโครงการวิจัย เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการร่วมกับชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นการสร้างกระบวนการวางแผนการศึกษาเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชน

2) การศึกษาเอกสารเพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานการประกอบอาชีพ รายได้ ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น การทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองสนม ตำบลก้ามปู อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

3) การสังเกตการณ์โดยวิธีสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Observation) โดยเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาวิจัย การเข้าร่วมประชุมสัมมนาการจัดนิทรรศการ

4) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ครู เด็กและเยาวชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประชาชนทั่วไป ทั้งการสัมภาษณ์รายบุคคลและการสนทนากลุ่ม

5) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ศึกษารวบรวมข้อมูลทั้งหมดมาสรุป จัดหมวดหมู่ เปิดประชุมแต่ละเรื่อง

6) การจัดเวที Knowledge Sharing เพื่อนำเสนอแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ทางวิชาการสมัยใหม่

สรุปและอภิปรายผล

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 การศึกษาสถานการณ์การรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นของชุมชน บ้านหนองสนม ตำบลก้ามปู อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ในอดีตและปัจจุบันโดยใช้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายและทิศทางการขับเคลื่อนกิจกรรมงานวิจัยจำนวน 60 คน เป็นชาย 31 คน หญิง 29 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แนวคำถามการสนทนากลุ่ม และแนวคำถามการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตั้งแต่เดือนกันยายน 2556 ถึง เดือนตุลาคม 2556 พบว่าชาวบ้านหนองสนม ในยุคปัจจุบันต้องเผชิญกับสภาวะสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้ชุมชนบ้านหนองสนม มีความเสื่อมถอย ทางคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงามของไทย คนในชุมชนมีความสัมพันธ์และทำกิจกรรมร่วมกันน้อยลง ครอบครัวขาดความอบอุ่น การเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันสิ่งของและอาหารกันน้อยลง มีความคิดแตกแยก ขาดความรักความสามัคคี จึงจำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนในชุมชนบ้านหนองสนม โดยประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเป็นหลักยึดในการดำเนินชีวิตในชุมชน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันสรุปและกำหนดคุณลักษณะของกลุ่มคนที่มีจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นบ้านหนองสนม เพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายและทิศทางการขับเคลื่อนงานวิจัยได้จำนวน 9 ข้อ ได้แก่ 1) เสียสละเพื่อส่วนรวมด้านกำลังกาย กำลังทรัพย์ อย่างเต็มที่ 2) อ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะ 3) คิดดีต่อผู้อื่น ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น 4) พุทธิ ไม่นินทาว่าร้ายผู้อื่น 5) เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักแบ่งปันผู้อื่น 6) เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน 7) รักษาทรัพย์สมบัติส่วนรวม และทรัพยากรในชุมชน 8) ยอมรับและปฏิบัติตามข้อตกลง ของชุมชน 9) ต้องการถ่ายทอดความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อเยาวชนหรือผู้ที่สนใจ และได้กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จำนวน 50 คน เป็นชาย 27 คน หญิง 23 คน

1.2 การพัฒนาระบบการจิตอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ที่เหมาะสมกับชุมชน บ้านหนองสนม กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จำนวน 50 คน เป็นชาย 27 คน หญิง 23 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แนวคำถามการสนทนากลุ่ม

และแนวคำถามการจัดเวทีชาวบ้าน ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2556 ถึง เดือนมิถุนายน 2557 พบว่า จากการจัดกิจกรรม สร้างจิตสำนึกกับผิวดชอบต่อท้องถิ่น และคุณค่าอันดีงาม ของครอบครัวไทย 2 กิจกรรม และกิจกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น 4 กิจกรรม ของกลุ่มเป้าหมายเครือข่ายจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ภายหลังจากการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรม และภายหลังการจัดกิจกรรมครบทั้ง 6 กิจกรรม กลุ่มเป้าหมายร้อยละ 96 รู้และเข้าใจถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น มีความพร้อมและให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมอย่างดี ร้อยละ 90 ของกลุ่มเป้าหมายมีความเห็นว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้ง 4 กิจกรรมทำให้คนในชุมชน มีความสัมพันธ์กันมากขึ้น สามารถเข้าร่วมกิจกรรมที่ตนถนัดและทำประโยชน์แก่ชุมชนได้ เหมาะสมที่จะนำมาใช้พัฒนาชุมชนบ้านหนองสนมในระดับมากที่สุด

1.3 การประเมินพฤติกรรมกลุ่มคนที่ผ่านกระบวนการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จำนวน 50 คน เป็นชาย 27 คน หญิง 23 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แนวคำถามการสนทนากลุ่ม และแนวคำถามการจัดเวทีชาวบ้าน ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2556 ถึง เดือนสิงหาคม 2557 พบว่า กระบวนการในการขับเคลื่อนงานวิจัยจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยการจัดกิจกรรม สร้างจิตสำนึกกับผิวดชอบต่อท้องถิ่นและคุณค่าอันดีงามของครอบครัวไทย 2 กิจกรรม และกิจกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น 4 กิจกรรม พบว่าสามารถทำให้กลุ่มคนในชุมชนบ้านหนองสนมมีการเปลี่ยนแปลงความคิด และจิตสำนึกกับผิวดชอบ ต่อท้องถิ่นและคุณค่าอันดีงามของครอบครัวไทย ก่อให้เกิดคุณลักษณะของผู้มีจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น 9 ประการ ตามที่กำหนดไว้

นอกจากนั้นจากการจัดเวทีชาวบ้านมีผู้เข้าร่วมกิจกรรม 45 คน ผู้เข้าร่วมกิจกรรม แสดงความคิดเห็นว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้ง 4 กิจกรรม เป็นกิจกรรมที่ดีมาก ทำให้กลุ่มคนในชุมชนบ้านหนองสนมหันหน้าเข้าหากัน เอื้ออาทร แบ่งปันกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความเข้าใจกันและกันมากขึ้น มีความสามัคคี ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และกฎระเบียบข้อตกลงของชุมชนมากขึ้น ครอบครัวทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น มีความอบอุ่นมากขึ้น ชุมชนบ้านหนองสนมเป็นชุมชนที่มีคุณลักษณะจิตพุทธอาสาพัฒนา ซึ่งจะช่วยทำให้ชุมชนบ้านหนองสนมได้รับการพัฒนาทั้งด้านจิตใจร่างกาย และสิ่งแวดล้อม

2. อภิปรายผลการวิจัย

2.1 การศึกษาสถานการณ์การรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นของชุมชน บ้านหนองสนม ตำบลก้ามปู อำเภอพยัคฆภูมิพิสัยจังหวัดมหาสารคาม ในอดีตและปัจจุบันพบว่าชาวบ้านหนองสนม ในยุคปัจจุบันต้องเผชิญกับสภาวะสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง และปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้ชุมชนบ้านหนองสนมมีความเสื่อมถอย ทางคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงามของไทย คนในชุมชนมีความสัมพันธ์และทำกิจกรรมร่วมกันน้อยลง ครอบครัวขาดความอบอุ่น การเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่แบ่งปัน สิ่งของและอาหารกันน้อยลง มีความคิดแตกแยก ขาดความรักความสามัคคี จำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนในชุมชนบ้านหนองสนม โดยประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเป็นหลักยึดในการดำเนินชีวิตชุมชนสอดคล้องกับพุทธศาสตร์ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและพัฒนาประเทศ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 ที่พบว่า สังคมไทยเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรม จริยธรรม มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และมีแนวโน้มเป็นสังคมปัจเจกมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วผ่านกระแสโลกาภิวัตน์และโลกไซเบอร์ทำให้คนไทยมุ่งแสวงหาความสุข และสร้างอัตลักษณ์ส่วนตัวผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ เกิดเป็นวัฒนธรรมย่อยร่วมสมัยที่หลากหลายในรูปแบบการรวมกลุ่มของบุคคล ที่สนใจเรื่องเดียวกัน ขณะเดียวกันมีการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องมากกว่าส่วนรวม ขณะที่ภาคส่วนต่างๆ ได้มีการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่ม ทำกิจกรรมต่างๆ แต่การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมยังอยู่ในระดับต่ำ [2] และจากการที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันสรุปและกำหนดคุณลักษณะของกลุ่มคนที่มียุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นบ้านหนองสนม เพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายและทิศทางขับเคลื่อนงานวิจัย จำนวน 9 ข้อ สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม สาราณียธรรม 6 ซึ่งเป็นหลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นหลักธรรม ที่จะเสริมสร้างความรู้สึกที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกันอยู่เสมอในยามที่ระลึกถึงกัน [5] ซึ่งได้แก่ 1) เมตตาภาวกรรม หมายถึง การทำความดีต่อกัน สนับสนุนช่วยเหลือกันทางด้านกำลังกาย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักสัจมาคารวะ ไม่เบียดเบียนหรือรังแกกัน ไม่ทำร้ายกันให้ได้รับความทุกข์ทรมาน ทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องต่อกัน อยู่ตลอด 2) เมตตาโมกขกรรม หมายถึง การคิดดี การมองกันในด้านดีมีความหวังดีและปรารถนาดีต่อกัน รักและเมตตาต่อกันคิดแต่ในสิ่งที่ดีสร้างสรรค์ต่อกัน ไม่อิจฉาริษยา ไม่คิดอคติ ไม่พยายาบาท ไม่โกรธแค้นเคืองกัน รู้จักให้อภัยและให้อภัยต่อกันและกัน 3) เมตตาวิกรรม

หมายถึง การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม พูดกันด้วยความรักความปรารถนาดี รู้จักการพูดให้กำลังใจกันและกัน ในยามที่มีใครต้องพบกับความทุกข์ความผิดหวังหรือความเศร้าหมองต่างๆ โดยที่ไม่พูดจาซ้ำเติมกัน ในยามที่มีใครต้องหกล้มลง ไม่นินทาว่าร้ายทั้งต่อหน้า และลับหลังพูดแนะนำในสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ พูดอย่างใดก็ทำอย่างนั้น ไม่โกหกมดเท็จ

4) สาธารณโภคี หมายถึง การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรมช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่เอาัดเอาเปรียบและมีความเสมอภาคต่อกัน เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอยู่เสมอ

5) สีสสัมมัญญา หมายถึง การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือวินัยต่างๆ อย่างเดียวกัน เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลไม่ก้าวร้าวหน้าที่กัน ไม่อ้างอำนาจบาตรใหญ่ ไม่ถืออภิสิทธิ์ใดๆ ทั้งปวง

6) ทิฏฐิสามัญญตา หมายถึง มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกันคิดในสิ่งที่ตรงกัน ปรับมุมมองให้ตรงกัน รู้จักแสวงหาจุดร่วมและ สงวนไว้ซึ่งจุดต่างของกันและกัน ไม่ยึดถือความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟัง ความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ สามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกิจกรรมเพื่อให้ชุมชน มีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อประโยชน์ แก่ท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนสามารถ อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ตามอัตภาพ และสิ่งที่ตนเองมีอยู่

2.2 การพัฒนากระบวนการจิตพุทธอาสา เพื่อพัฒนาท้องถิ่น ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านหนองสนม และชุมชนยอมรับว่าสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนได้ ได้แก่ กิจกรรมสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อท้องถิ่น และคุณค่าอันดีงาม ของครอบครัวไทย 2 กิจกรรม และกิจกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น 4 กิจกรรม ทำให้คนในชุมชน รู้และเข้าใจถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น มีความพร้อมและให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมอย่างดี ทำให้คนในชุมชน มีความสัมพันธ์กัน มากขึ้น สามารถเข้าร่วมกิจกรรมที่ตนถนัดและทำประโยชน์ แก่ชุมชนได้ เหมาะสมที่จะนำมาใช้พัฒนาชุมชนบ้านหนองสนมในระดับมากที่สุดสอดคล้องกับ วราพร วันไชยธนวงศ์ และคณะ [6] ที่ได้ศึกษาความหมายของของจิตอาสาและการพัฒนากระบวนการสร้างจิตอาสาของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสืบเชียงใหม่ พบว่า กระบวนการสร้างจิตอาสา มี 4 ประเด็น คือ

- 1) ปลูกฝังให้ตระหนักถึงความสำคัญของจิตอาสา
- 2) การเตรียมความพร้อม ทั้งด้านร่างกายจิตใจ ด้านความรู้ และการติดต่อสื่อสาร
- 3) การสร้างความเชื่อมั่นในตน และ
- 4) การเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ประสพการณ์ต่อการ

พัฒนาจิตอาสา คือทำให้ได้รับการพัฒนาให้เป็นคนเก่ง คนดี และใช้ชีวิตอย่างมีความสุข และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง และสอดคล้องกับการศึกษาของ วลัยรักษ์ บุญญา [7] เรื่องกระบวนการสร้างจิตอาสาคณะกรรมการชุมชน ในเขตตำบลโพธิ์ไทร อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า กระบวนการสร้างจิตอาสา เป็นการทำความเข้าใจโดยการสื่อสาร การอธิบาย บอกเล่าประชาสัมพันธ์ การปลูกจิตสำนึกให้ตระหนักถึงความสำคัญของจิตอาสา และการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ส่วนแนวทางการพัฒนากระบวนการสร้างจิตอาสา ประกอบด้วย การสร้างจิตสำนึกเรื่องการทำงาน เพื่อส่วนรวมให้ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคมโดยยึดหลักธรรม ในการดำรงชีวิต การให้รางวัล ยกย่อง เชิดชูเกียรติให้เป็นแบบอย่างของสังคม และให้โอกาสบุคคลที่มีจิตอาสาทำคุณประโยชน์เพื่อส่วนรวม ตลอดจนสร้างระบบกลไกที่เน้นเรื่องการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยท้องถิ่น/เทศบาลเป็นแบบอย่างไม่ใช่เงินเป็นตัวนำในการดำเนินกิจกรรม

2.3 การประเมินพฤติกรรมกลุ่มคนที่ผ่านกระบวนการจิตพุทธอาสา เพื่อพัฒนาท้องถิ่น พบว่า กระบวนการในการขับเคลื่อนงานวิจัยจิตพุทธอาสา เพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยการจัดกิจกรรม สร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อท้องถิ่นและคุณค่าอันดีงามของครอบครัวไทย 2 กิจกรรม และกิจกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น 4 กิจกรรม พบว่า สามารถทำให้กลุ่มคนในชุมชนบ้านหนองสนมมีการเปลี่ยนแปลงความคิด และจิตสำนึกรับผิดชอบต่อท้องถิ่นและคุณค่าอันดีงามของครอบครัวไทย ก่อให้เกิดคุณลักษณะของผู้มีจิตพุทธอาสา เพื่อพัฒนาท้องถิ่น 9 ประการ ตามที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับ กรรณิกา มาโน [1] ที่ได้ศึกษาความหมายจิตอาสาและความหมายในชีวิตของผู้ที่ทำกิจกรรมจิตอาสา พบว่า การเรียนรู้จากประสบการณ์การทำกิจกรรมจิตอาสา ก่อให้เกิดความสุขเมื่อได้ เป็นผู้ให้โดยไม่หวังผล ซึ่งการทำกิจกรรมจิตอาสานั้น ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นสุขจากการให้ ความอึดใจจากรอยยิ้มที่ได้รับ ซึ่งรอยยิ้มหรือความสุขใจที่ได้รับนั้น สะท้อนให้เห็นว่า สิ่งที่ทำลงไปมีคุณค่า และส่งผลให้ผู้สีกว่าตนเองมีคุณค่า เกิดการเข้าใจผู้อื่นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ทั้งผู้ทำงานร่วมกันในกิจกรรมต่างๆ และผู้ที่อาศัยอยู่ร่วมในสังคมเดียวกันตามความเป็นจริง และสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปรับใช้ในชีวิต และเข้าใจถึงการ อยู่ร่วมกันมองเห็นคุณค่าซึ่งกันและกันของคนที่อยู่ร่วมกัน สอดคล้อง

กับการศึกษาของ ดวงทิพย์ อ้นประสิทธิ์ [3] เรื่อง รูปแบบ การขัดเกลาทงสังคมาเพื่อเสริมสร้างจิตอาสาในชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบางน้ำหวาน อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า องค์ประกอบ/คุณลักษณะของ ผู้มีจิตอาสา คือ เป็นผู้ที่มีพร้อมจะเสียสละ เพื่อส่วนรวม ทั้งร่างกาย แรงใจ รวมทั้งด้านเวลา และเป็นผู้ที่มีความเมตตา มีความซื่อสัตย์ โดยประพฤติตนเป็นบุคคลตัวอย่างให้กับ ผู้อื่นด้วยการยึดคุณธรรม จริยธรรม พร้อมกับความอดทน และเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยดี เข้ากับผู้อื่นได้ง่าย เป็นที่ปรึกษาให้ผู้อื่นได้ถ่ายทอดความรู้ ความสามารถ ของตนให้กับผู้อื่น และมีภาวะความเป็นผู้นำและมีความ กระตือรือร้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ในการดำเนินงานกระบวนการ จิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นชุมชนบ้านหนองสนม อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคามให้ประสบผล สำเร็จได้อย่างยั่งยืนนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือและการ สนับสนุนจากทุกฝ่าย ทั้งจากกลุ่มคนในชุมชนที่ต้องตระหนัก ในบทบาทและหน้าที่ของตนเอง เห็นความสำคัญในการ แก้ไขปัญหาภายในชุมชน การดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ควรมีความต่อเนื่อง ผู้นำชุมชนต้องมีบทบาทในการเป็น ผู้ประสานงาน ต้องเป็นผู้ที่เข้มแข็ง มีความคิดสร้างสรรค์ มีจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ ที่เกี่ยวข้อง เช่น พัฒนาชุมชน เกษตรตำบล สาธารณสุขอำเภอ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ต้องให้การสนับสนุนทั้ง ในด้านบุคลากร วิชาการ และงบประมาณเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.2 งานวิจัยจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เป็นการศึกษากฎหมายบ้านหนองสนม หมู่ 4 และ หมู่ 15 ตำบลก้ามปู อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นการวิจัย เชิงพื้นที่ สามารถนำไปปรับใช้กับพื้นที่อื่นที่มี ลักษณะชุมชนและปัญหาที่ใกล้เคียงกัน โดยการปรับรูปแบบ หรือกิจกรรมให้เหมาะสมกับชุมชนนั้นๆ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การทำวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นพื้นที่บ้าน หนองสนมในครั้งต่อไปควรต่อยอดกิจกรรมสวนสมุนไพร จิตพุทธอาสาเพื่อชุมชนในด้านของการจัดการสุขภาพจะ ด้านสุขภาพ การใช้สมุนไพรเพื่อรักษาสุขภาพของบุคคล ในชุมชน การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการ สวนสมุนไพร เพื่อเสริมสร้างรายได้แก่ชุมชน

2.2 การศึกษารูปแบบการประยุกต์ใช้หลัก พุทธธรรมอื่นในการพัฒนาท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- [1] กรรณิกา มาโน. **ความหมายของชีวิตกับจิตอาสา.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554 .
- [2] คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ, สำนักงาน. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555 - 2559.** กรุงเทพฯ : บริษัทสหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิง จำกัด, 2554.
- [3] ดวงทิพย์ อ้นประสิทธิ์. **รูปแบบการขัดเกลาทงสังคมาเพื่อเสริมสร้างจิตอาสาในชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบางน้ำหวาน อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการ พัฒนาสังคม) : คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2555.
- [4] เกิดชาย ช่วยบำรุง. **ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนา ท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์.** กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2554.
- [5] พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พจนานุกรม พุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ ครั้งที่ 18. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, 2553.
- [6] วราพร วันไชยธนวงศ์ และคณะ. **การพัฒนา กระบวนการสร้างจิตอาสาของ นักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสายบุรี.** สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2556 จาก [http://www.asakaset.doe.go.th/news/8\[1\].Pdf](http://www.asakaset.doe.go.th/news/8[1].Pdf). 2551.
- [7] วลัยรักษ์ บุญภา. **กระบวนการสร้างจิตอาสา คณะกรรมการชุมชนในเขตตำบลโพธิ์ไทร อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยขอนแก่น